

Perihan ÖLKER*

DİL DEVRİMİ BAŞARILI MIYDI BAŞARISIZ MIYDI? ANAYASA VE TEŞKİLATI ESASİYE BAĞLAMINDA BİR SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ

WAS THE LANGUAGE REFORM SUCCESSFUL OR FAILED? A VOCABULARY ANALYSIS IN THE CONTEXT OF THE ANAYASA AND THE TEŞKİLATI ESASİYE

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde alfabe ve dil tartışmaları Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra alfabe ve dil çalışmaları hızlanmış, Türkçeleşme/sadeleşme yolunda çeşitli çalışmalar söz konusu olmuştur. Bu doğrultudaki önemli uygulamalardan biri Teşkilatı Esasiye'nin dilinin sadeleştirilerek Anayasa adını alması, 10 Ocak 1945 tarihinde Meclis'ten geçerek ve 15 Ocak 1945 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesidir. Döneminde destek görmüş bu uygulama Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve siyasi bakış açısının değişmesiyle birlikte geri alınmış, dönemin Dış İşleri Bakanı M. Fuad Köprülü'nün önermesiyle, Teşkilatı Esasiye eski diliyle 24 Aralık 1952 tarihinde Meclis'ten geçerek 31 Aralık 1952 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Teşkilatı Esasiye'nin tekrar yürürlüğe girmesi dönemin Meclis'inde büyük tartışmalara neden olmuş, dil devriminin zorlama olduğu iddia edilmiştir. Bu çalışmada Anayasa (1945) ve Teşkilatı Esasiye'nin (1952) söz varlığı karşılaştırılarak Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası) adlı çalışmadan hareketle dil devriminin o dönemde gerçekten başarılı olup olmadığı değerlendirilecektir. Yapılan bu değişiklik gerçekten dil devriminin başarısızlığından mı kaynaklanıyordu? Yoksa tamamen ideolojik yaklaşım nedeniyle mi bu değişiklik yapıldı? İncelemelerimiz ve tespitlerimiz Anayasa'nın kaldırılıp Teşkilatı Esasiye'nin yürürlüğe girmesinin siyasi bakış açısından kaynaklandığını ve dil devriminin belli ölçüde başarıya ulaştığını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Anayasa, Teşkilatı Esasiye, dil devrimi, sadeleşme, dil içi çeviri.

ABSTRACT

The discussions on alphabet and language in the Ottoman Empire began with the announcement of the Tanzimat Fermanı (Reforms Edict). After the establishment of the Republic, efforts to reform the alphabet and the language accelerated, involving various initiatives towards Turkification and simplification of the language. One of the significant implementations in this regard was the simplification of the language of the Teşkilatı Esasiye (Fundamental Law) and its rebranding as Anayasa (the Constitution), which was adopted by the Parliament on January 10, 1945, and published in the Official Gazette on January 15, 1945. This implementation, which received support at the time, was reversed with the rise of the Democratic Party and an accompanying change in political perspective. On December 24, 1952, the Teşkilatı Esasiye was reinstated with its original language, as suggested by the then Minister of Foreign Affairs, M. Fuad Köprülü, and was published in the Official Gazette on December 31, 1952. The reinstatement of the Teşkilatı Esasiye led to significant debates in the Parliament, with claims that the language reform was a forced practice. This study will evaluate whether the language reform was truly successful by comparing the vocabulary of the Anayasa (1945) and the Teşkilatı Esasiye (1952), utilizing the Turkish Written Language Frequency Dictionary (1945-1950). Did these changes really originate from the failure of the language reform, or were they implemented entirely on the basis of an ideological approach? Our findings suggest that the abolition of the Anayasa and the reinstatement of the Teşkilatı Esasiye were driven by political perspectives and that the language reform achieved a degree of success.

Keywords: Anayasa, Teşkilatı Esasiye, language reform, simplification, intralingual translation.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya/Türkiye. E-Posta: olkerperihan@gmail.com / Assoc. Prof. Dr., Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Konya/Türkiye. E-Mail: olkerperihan@gmail.com

Giriş

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 1840 yılında Ceride-i Havadis gazetesinde çıkan bir yazıda dönemin dili ve alfabesi eleştirilmiş, bir değişiklik ya da düzenleme yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Ölker, 2013). Tanzimat döneminde “halka doğru” eğilimi yönetici tabaka ile halk kitleleri arasında yaklaşma, başta dil olmak üzere birbirlerini anlama araçlarını geliştirme isteğini yansıtır (Berkes, 2010, s. 253). Ülkenin ayakta kalması, varlığını sürdürebilmesi ve çağa ayak uydurabilmesi için Osmanlı Devleti gerek yönetici tabakasıyla gerekse aydınlarıyla, dil ve alfabede değişiklik ya da düzenleme gerektiğinin farkına varmıştır. Hatta 9 Ocak 1847 tarihli bir mazbata ile yazışmalarda lüzumsuz ve muğlak ifadelerin yer almaması, kafiyeli ve münşiyâne yazılar yerine mümkün merteye açık ibareler ve Türkçe kelimeler kullanılması yolunda memurlar tembihlenmektedir (Akyıldız, 1995, s. 227). 19 Mayıs 1894 tarihli bir resmi yazıyla öğretmenler sade dille ders yapmaları doğrultusunda uyarılmış; Arapça ve Farsça yerine Türkçe kelimelerin tercih edilmesinin kaliteli bir eğitim için gerektiği belirtilmiş, hatta “hacer” ya da “seng” kelimesini kullanmak yerine “taş” kelimesinin kullanımının uygun olacağı şeklinde, mevzu örneklendirilmiştir (Ölker, 2024, s. 750). Bu doğrultuda Genç Kalemler dergisi etrafında Yeni Lisan makalesi/hareketi 11 Nisan 1911'de ortaya çıkmıştır.

Sadeleşme, sadece aydınların ve sanatçıların talep ve takip ettiği bir mevzu olmamış aynı zamanda bir devlet politikası olarak da görülmüştür. Türkçenin sadeleşmesi ve alfabe değişikliği hususundaki tartışmalar ve çalışmalar Cumhuriyet'in ilanına kadar devam etmiş; Mustafa Kemal Atatürk tüm bu süreçleri görmüş, M. Fuad Köprülü'nün temsilci olarak katıldığı 26 Şubat-6 Mart 1926'da Bakü'de düzenlenen Türkiyat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda alfabe değişikliğini hızlandırmış ve dilde sadeleşmenin yolunu açmıştır.

Dil devrimi resmen 1 Kasım 1928 yılında Meclis'te kabul edilen ve 3 Kasım 1928 yılında Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren alfabe değişikliğinin yanı sıra dilin Türkçeleştirilmesi/sadeleştirilmesi politikasıdır. Bu amaçla Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş, kurultaylar düzenlenmiş, halk ağzından ve eski metinlerden kelime derlenmiş, yeni kelimeler türetilmiştir. Ezan ve Kur'an-ı Kerim 3 Şubat 1932'de ilk kez Ayasofya'da Kadir Gecesi'nde kalabalık bir halk kitlesinin katılımıyla Türkçe okunmuştur (Ölker, 2023, s. 85); ancak, zamanla özleştirme/sadeleştirme politikalarındaki aşırılık ve dilin anlaşılabilir hâle gelişi hem ilmî hem de siyasi çevreleri rahatsız edecek dereceye ulaşmıştır. Nitekim 24 Ağustos 1936'da başlayan Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nda, Güneş-Dil Teorisi, Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen'in konuşmasıyla duyurulmuş, böylece Türkçeleştirme/sadeleştirme politikasındaki aşırılıkların terkedileceği anlaşılmıştır:

Güneş-Dil Teorisi, şimdiye kadar dilimize yabancı sanılan dillerdeki varlıkların Türk kaynağından geldiğini ispat etmekle amelî sahadaki dil çalışmalarımıza da büyük bir genişlik ve kolaylık vermiştir. Halkın bildiği, manasını anladığı kelimelerin yabancı dilden geliyor sanılarak feda edilmesi zarureti bu teoriyle ortadan kalkmış bulunuyor. (ÜTDK, 2024, s. 12)

Teşkilatı Esasiye Kanunu 24 Mayıs 1924 tarihli Resmi Ceride'de (Resmi Gazete) yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buradaki yabancı sözlerin Türkçe karşılıklarıyla değiştirilmesi teklifi İzmir milletvekili Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve 222 arkadaşının imzasıyla verilir. 10 Ocak 1945 tarihinde Meclis'te onaylanır ve 15 Ocak 1945 tarihli ve 5905 sayılı Resmi Gazete'de de yayımlanarak yürürlüğe girer. Gazeteler konuyu duyururken değişen kelimeleri de sıralar:

Yapılan değişikliklerden bazılarını bildiriyorum: Cumhurreisi, Cumhurbaşkanı; Heyeti Vekile, Bakanlar Kurulu; mebus, millet vekili; vekil, bakan; vazıı kanun, kanuncu; içtimai, toplantı; devre, dönüm; aza, üye; rey, oy; beyanat, demeç; kongre veya meclis, kamutay; mahkemei temyiz, yargıtay; şurayı devlet, danıştay; dahilî nizamname, iç tüzük; celse, oturum; divanîâlî, yüce divan; layiha, tasarı; hâkim, yargıç; başmüddeiumumi, başsavcı; mustantik, sorgu yargıcı olacaktır. (Tanin Gazetesi, 11 Ocak 1945, s. 6)

M. Fuad Köprülü Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kendisi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığı da yapmış, uluslararası toplantılarda Türkiye’yi temsil etmiş, 1924’te Atatürk’ün isteğiyle Türkiyat Enstitüsünü kurmuş, bilimsel pek çok çalışmaya imza atarak Ordinaryüs Profesör ünvanını almıştır. Köprülü, zaman zaman karşı beyanları olsa da, Türkçeciliği ve Türkçenin sadeleşmesi yönünde verdiği destekle de bilinmektedir. Atatürk’ün isteğiyle 1935 yılında Kars milletvekili olarak CHP’den meclise girmiştir¹. Çiftçi Topraklandırma Kanunu ve bütçe görüşmeleri esnasında partisiyle ciddi bir gerilim yaşayan M. Fuad Köprülü, 7 Haziran 1945’te Celal Bayar, Adnan Menderes ve Refik Koraltan’la birlikte tarihe dörtlü taktırir olarak geçen önergeyi partisine vermiştir. Önergede kısaca demokrasinin noksanlığı ve çok partili rejim talebi ifade edilmektedir. CHP önergeyi şiddetle reddetmiş, basın yoluyla Menderes, Köprülü ve CHP arasında tartışmalar devam etmiştir. Köprülü ve Menderes şiddetli tartışmalar ve gerilim nedeniyle 21 Eylül 1945’te CHP’den ihraç edilmiştir (Uzman, 2017, s. 222). Demokrat Parti’yi kuran ekibe dâhil olan Köprülü 1950 yılındaki seçimlerde partisi iktidara geldiğinde Dış İşleri Bakanlığı görevini üstlenmiş ve “Anayasa”nın tekrar “Teşkilatı Esasiye Kanunu” adıyla ve eski diliyle yürürlüğe konması için önerge vermiştir. Meclis’te bu yolda şiddetli tartışmalar yaşanmış, Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmasında Halide Edib Adıvar, Anayasa’nın tekrar eski diliyle yürürlüğe girmesini “dilde inkılâb olmamıştır, zira dil tekemmül eder, dilde inkılâb olmaz kanaatindeyim” sözleriyle savunmuştur (Ölker, 2023, s. 89). Neticede Anayasa, Teşkilatı Esasiye Kanunu adını tekrar alarak eski diliyle 24 Aralık 1952 tarihinde Meclis’te onaylanmış ve 31 Aralık 1952 tarihli Resmî Gazete’de de yayınlanarak yürürlüğe girmiş; 9 Temmuz 1961 tarihinde yapılan referandumla kabul edilen ve 20 Temmuz 1961 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren yeni Anayasa’ya kadar da mevcudiyetini korumuştur.

I. Amaç ve Yöntem

M. Fuad Köprülü’nün dilde sadeleşme konusunda siyasi bakış açısıyla bağlantılı olarak yaşadığı gelgitler daha önce başka bir çalışmamızda değerlendirilmişti (Ölker, 2024). Anayasa’nın sadeleştirilmiş hâlinin M. Fuad Köprülü’nün önergesiyle yürürlükten kaldırılarak Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun yürürlüğe konması dil devriminin başarısızlığıyla mı ilgilidir yoksa sadece siyasi çekişmelerle mi bağlantılıdır? Çalışmamızda bu noktanın bilimsel düzlemde aydınlatılması amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda da öncelikle 1945 yılında yürürlüğe giren “Anayasa” ile 1952 yılında yürürlüğe giren “Teşkilatı Esasiye Kanunu” söz varlığı bakımından karşılaştırılmış ve ikisi arasındaki farklılıkların tamamı aşağıdaki örnek tabloda gösterildiği gibi tespit edilmiştir:

¹ Mehmed Fuad Köprülü’nün hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmed-fuad-koprulu-1890-1966/> (Erişim: 10.05.2024)

15 Ocak 1945 Tarihli Resmi Gazete Anayasa Kanun No: 4695 Kabul Tarihi: 10/01/1945	31 Aralık 1952 Tarihli Resmi Gazete Teşkilatı Esasiye Kanunu Kanun No: 5997 Kabul Tarihi: 24/12/1952
İkinci Bölüm	İkinci Fası
Yasama görevi	Vazifei tesriye
Madde 12 - Yabancı Devlet resmî hizmetinde bulunanlar, terhipli cezaları gerektiren suçlardan veya hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, kısıtlılar, yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürenler, kamu hizmetlerinden yasaklılar , Türkçe okuyup yazma bilmiyenler milletvekili seçilemezler.	Madde 12 — Ecnebi hizmeti resmîyesinde bulunanlar, mücazati terhibiye veya sirkat, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, hileli iflâs cürümlerinden biriyle mahkûm olanlar, mahcurlar, tabiiyeti ecnebiye iddiasında bulunanlar, hukuku medeniyeden iskat edilmiş olanlar , Türkçe okuyup yazmak bilmiyenler mebus intihap olunamazlar.
Madde 13 - Büyük Millet Meclisinin seçimi dört yılda bir yapılır. Süresi biten milletvekilleri tekrar seçilebilirler. Eski Meclis, yeni Meclisin toplanaşına kadar devam eder. Yeni seçim yapılmasına imkân görülmezse, toplanma dönemi bir yıl daha uzatılabilir. Her milletvekili yalnız kendini seçen çevrenin değil, bütün milletin vekilidir.	Madde 13 — Büyük Millet Meclisinin intihabı dört senede bir kere icra olunur. Müddeti biten mebusların tekrar intihap edilmeleri caizdir. Sabık Meclis lâhik Meclisin ıçtimaına kadar devam eder. Yeni intihabatın icrasına imkân görülmediğı takdirde ıctima devresinin bir sene temdidi caizdir. Her mebus yalnız kendini intihap eden dairenin değil, umum milletin vekilidir.
Madde 70 - Kişi dokunulmazlığı , vicdan, düşünme, söz, yavım, yolculuk, bağıt, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarındandır.	Madde 70 — Sahsî masuniyet , vicdan, tefekkür, kelâm, nesr, sevahat, akid, sayüamel, temellük ve tasarruf, ıctima, cemiyet, şirket hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır.

İkinci aşamada ise ana kaynağımız Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası) [YTKS] olmuştur. Sıklık sözlükleri kelimelerin inceleme kapsamındaki dönemde kullanım yaygınlığını ölçmeyi amaçlar. Bahsi geçen çalışmada da dönemin yazılı eserleri taranmış ve 1.000.000 kelimeyi içeren havuz oluşturulmuştur. Bilhassa 1945-1950 arası yılların tercih edilmiş olması yazar tarafından Türk dil devriminin yerleşmeye başladığı bir dönemde çok partili hayata geçişin yansımalarının dile etkisini tespit etmek olarak açıklanmıştır (Ölker, 2011, s. 17) Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)'nden "Anayasa" ve "Teşkilatı Esasiye Kanunu"ndaki kelimelerin yazı dilindeki varlığı ve kullanım sıklığı tespit edilmiştir. Böylece her iki kanunda da karşılıklı mevcut kelimelerin/kelime gruplarının -döneminin yazı dilinde- ne derece kabul gördüğü ve yaygınlık kazandığının tespiti aşağıdaki örnek tabloda görüldüğü üzere ortaya konmuştur.

Anayasa 1945	Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945- 1950 Arası) [YTKS]	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945- 1950 Arası) [YTKS]
açığa vurmak	-	izhar	29
açık	386	aleni	5
açık kalmak	-	inhiâl etmek	1
ad çekme	-	kur'a	39
adına	81	namına	0
akçalı	1	malî	91
almak	2941	deruhde etmek	15
bağımsız	34	müstakil	86
bağıt	3	akit	175
başkent	31	makarr	-

Başkomutanlık	2	Başkumandanlık	9
---------------	---	----------------	---

Üçüncü aşamada ortaya çıkan farklılıklar yorumlanarak dilde sadeleşmenin ilgili dönemde yazı dilinde ne derecede benimsendiğinin ve siyasi çatışmaların dile ne derecede yansıdığına tespiti amaçlanmıştır. Bu doğrultuda gereken noktalarda Cumhuriyet sonrasında dil devrimi ile oluşturulan kelimeleri içeren Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü'nden de (Bayar, 2006) faydalanılmıştır.

II. İnceleme

Anayasa ve Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda geçen bazı birleşik, edilgen çatılı ve olumsuz fiillerin, hukuk dili kapsamında kalan terimlerin ve çeşitli kelime gruplarının sözlük hazırlama tekniğinden kaynaklanan nedenlerle, YTKS'de tespiti sağlanamamıştır; ancak, ayrıntılı inceleme ve değerlendirme sonucunda dilde sadeleşmenin döneminde kabul görüp görmediğini açıklığa kavuşturan tespitler mümkün olmuştur.

II.I. Çokluk Göstergeleri

Anayasa'da çokluk Türkçe +lAr ekiyle karşılanırken Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda kelimelerin çokluk şekilleri Arapçadaki düzenli çokluk (ât, în eki) ya da düzensiz çoklukla karşılanmış, +lAr ekinden büyük ölçüde kaçınılmıştır; ancak, 1911'de Yeni Lisan makalesinde Türkçe çokluk ekinin kullanılması gerektiği ortaya konmuştu. "Türkçe cem edatından başka katiyyen ecnebi cem edatları kullanılmayacak: İhtimalât, mekâtib, memurîn, hastegân yazacak yerde ihtimaller, mektebler, memurlar, hastalar yazacaksınız. Tabii kainat, inşaat, maaliyat, ahlak, Müslüman gibi klişe hâline gelmişler müstesna" (Genç Kalemler, Yeni Lisan, s. 4) Bu noktada Türkçe sözlük hazırlama ilkelerinden dolayı Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü'nden +lAr ekli kelimelerin tespiti yapılamazken düzensiz ya da düzenli Arapça çokluk şekillerini tespit etmek mümkün olmuştur; ancak, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda kendine yer bulan *ceraim, emraz, icabat, içtimaat, imtiyazat, kavanin, mahakim, memurin, mukarrerat, mukavelat, nizamat, ukud, tekalif, vilayat* YTKS'de kendine hiç yer bulamamıştır. Yine Anayasa'da geçen *tedabir, muhassasat* YTKS'de sadece birer kez yer alırken *muhakemat* da yalnızca iki kez görülmüştür. En fazla kullanım sıklığına sahip olan *hukuk* kelimesi Teşkilat'ı Esasiye Kanunu'nda bir terim olmaktan ziyade çoğunlukla *hakların karşılığı* olarak kullanılmıştır.

ÇOKLUK		
Anayasa 1945	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	YTKS
araçlar	vesait	15
bağitlar	ukud	-
başkanlar	rüesa	6
haklar	hukuk	361
haller	ahval	30
hastalıklar	emraz	-
hükümler	ahkam	22
iller	vilâyat	-
imtiyazlar	imtiyazat	-
isterler	icabat	-
işlemler	muamelat	22
işler	hususat	6
işler	umur	7
kâğıtlar	evrak	75
kanunlar	kavanin	-

kararlar	mukarrerat	-
kısıntılar	takyidat	5
kimseler	efrad	29
kimseler	zevat	25
mallar	emval	4
memurlar	memurin	-
suçlar	ceraim	-
şartlar	şerait	16
toplamlar	içtimaat	-
yargılamalar	muhakemat	2
mahkemeler	mahakim	-
nitelikler	evsaf	47
ödenekler	muhassasat	1
resimler	rüsüm	4
sözleşmeler	mukavelât	-
şekiller	eşkâl	7
tedbirler	tedabir	1
tüzükler	nizamât	-
yüklemeler	tekalif	-

II.II. Arapça ve Farsça Tamlamalar

Anayasa’da yer alan pek çok Türkçe isim ve sıfat tamlaması YTKS’de sözlük hazırlama ilkeleri gereğince genellikle madde başı olarak yer almamaktadır; ancak, Farsça ve Arapça tamlamalar YTKS’de sözlük hazırlama ilkeleri gereğince mevcuttur. Teşkilatı Esasiye Kanunu’nda bu isim ve sıfat tamlamalarının karşılığı çok büyük oranda Farsça tamlama şeklinde karşılık bulmuştur. Öte yandan Teşkilatı Esasiye Kanunu’nda tespit edilen 77 Farsça tamlamanın yalnızca 13 tanesi YTKS’de görülmektedir. Anayasa’da yer alan *Cumhurbaşkanı, Genelkurmay, genel kurul, görüş, sıkıyönetim* kelimeleri Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki karşılıkları olan *Reisicumhur, Erkanı Harbiyei Umumiye, heyeti umumiye, noktai nazar* ve *idarei örfiye* tamlamalarından çok daha yüksek oranda bir sıklıkla YTKS’de tespit edilmiştir. Anayasa’daki *Danıştay, gerekçe, Kamutay* karşılığı olarak Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki *Şurayı Devlet, esbabı mucibe, Heyeti Umumiye* yaklaşık oranlarda görülmektedir. Dikkate değer bir farklılık da Anayasa’da yer alan *kötüye kullanma, tutacağı yol* ve *Yüce Divan* YTKS’de hiç görülmezken Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki karşılığı olan *suiistimal 25, hattı hareket 7, Divanı Âli 3* sıklıkla yer bulmuştur. Anlaşıyor ki, döneminde *suiistimal, hattı hareket* ve *Divanı Âli* kalıpları yazı dilinde yaygındır.

Anayasa’daki *Anayasa, ara, bütçe, egemenlik, gizli oy, inceleme, suçüstü, tam sayı, Yargıtay* ve *yetki* YTKS’de yüksek sıklıkta yer almıştır. Bu terimlerin karşılığı olarak Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki *Teşkilâtı Esasiye, tatili faaliyet, muvazenei umumiyei maliye, muvazenei umumiye, hâkimiyeti milliye, reyi hafî, nazarı tetkik, cürmümeşhut, adedi müretteb, Mahkemei Temyiz, cümlei salahiyyet* YTKS’de tespit edilememiştir.

Oysaki bu Arapça ve Farsça kurallarla yapılan tamlamaların yazı dilinde terk edilmesi meselesi 1911’de açıkça beyan edilmiştir. “Arabi ve Farsi kaidelerle yapılan bütün terkipler terk olunacak. Tekrar edelim fevkalade, hıfzıssihha, darbimesel, sevkitabii gibi klişe olmuş şeyler müstesna” (Genç Kalemler, Yeni Lisan s. 4). Görülüyor ki Arapça ve Farsça tamlamalar noktasında Teşkilatı Esasiye Kanunu dönemin yazı dilinden oldukça eski bir döneme hitap etmektedir.

Anayasa 1945	YTKS	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	YTKS
Anayasa	98	Teşkilatı Esasiye	-
ara	2670	tatili faaliyet	-
hazır üye	-	azayı mevcude	-
başka kanunlar	-	kavanini saire	-
bütçe	213	muvazenei umumiyei maliye	-
bütçe	213	muvazenei umumiye	-
Cumhurbaşkanı	95	Reisicumhur	6
Cumhurbaşkanlığı görevi	-	Vazifei riyaset	-
çalışmak	1100	sarfi mesai	-
çözüm yeri	-	mercii halli	-
Danıştay	4	Şurayı Devlet	6
devamsızlık	1	ademi devam	-
devlet şekli	-	şekli devlet	-
düşünüşünü bildirmek	-	beyanı mütalâa	-
egemenlik	30	hâkimiyeti milliyeye	-
egemenlik hakkı	-	hakkı hâkimiyet	-
en son şiddetle	-	kemali şiddetle	-
esas hükümler	-	ahkâmı esasiye	-
erginlik yaşı	-	sinni rüşd	-
Genelkurmay	29	Erkânı Harbiyei Umumiye	3
Genelkurul	35	Heyeti Umumiye	6
gerekçe	7	esbabı mucibe	6
gerekirse	-	indelicap	-
gerekli görüldükte		ledeliktiza	-
gerektiğinde		ledelicap	-
gizli oy	9	reyi hafi	-
görev ayrımı	-	tefriki vezaif	-
göreve alınma	-	sureti nasp	-
görüş	206	noktai nazar	15
harb kuvvetleri	-	kuvayı harbiye	-
hesap dönemi	-	devrei hesabiye	-
hükümlerinin yerine getirilmesi	-	infazı ahkâm	-
İç Tüzük	-	Nizamnamei Dahili	-
ilgili Bakan	-	vekili aidi	-
inceleme	99	nazarı tetkik	-
kamu hakları	-	hukuku amme	-
kamu hizmeti	-	hukuku medeniye	-
Kamutay	6	Heyeti Umumiye	6
kanun cezaları	-	mücazati kanuniye	-
kanun hükümleri	-	esbabı meşrua	-
Kesin hesap	-	Hesabı katî	-
kötüye kullanma	-	suiistimal	25
maliye işleri	-	umuru maliye	-
milletvekilliği dokunulmazlığı	-	masuniyeti teşriye	1
nasıl kayıtlanabileceği	-	tarzı takyit	-
nasıl yapılacağı	-	şekli tatbiki	-
nasıl tâyin olunacakları	-	sureti nasp	-
nasıl yürütüleceği	-	sureti icra	-
olağanüstü	24	fevkalade	112
oy çokluğu	-	ekseriyeti ârâ	-
resmî hizmet	-	hizmeti resmiye	-
salt çokluk	-	ekseriyeti mutlaka	-
Sayıştay	3	Divanı Muhasebat	-
serbestlik sınırı	-	hududu hürriyet	-

sıkıyönetim	11	idarei örfiye	2
suçüstü	6	cürmümeşhut	-
tabii haklar	-	Hukuku tabiiye	-
tam sayı	5	adedi müretteb	-
tamsayım	-	adedi müretteb	-
tam üye	-	azayı mürettebe	-
terhipli ceza	-	mücazati terhibiye	-
törenli oturum	-	merasimi mahsusa	-
tutacağı yol	-	hattı hareket	7
türlü maddeler	-	mevaddı müteferrika	-
uygulanış	1	suveri tatbikiye	-
vatan hayınlığı	-	hiyaneti vataniye	-
yabancı devlet uyrukluğu	-	tabiiyeti ecnebiye	-
yargı erki	-	kuvvei kazaiye	-
yargı hakkı	-	hakkı kaza	-
yargılama usulü	-	Usûlü Muhakemat	-
Yargıtay	17	Mahkemei Temyiz	-
yasama görevi	-	vazifei teşriiye	-
yayım tarihi	-	tarihi neşr	-
yeni hükümler	-	ahkâmı cedide	-
olanca varlığımla	-	hasrınefs	-
yetki	85	cümlei salahiyet	-
yetki genişliği	-	tevsi mezuniyet	-
yetkili makam	-	makamı aidi	-
Yücedivan	-	Divanı Âli	3
yüce varlık	-	şahsiyeti manevi	-
yürürlüğe gir-	-	mer'iyülicra	-
yürürlüğe gir-	-	mamulünbih ol-	-
yürütme görevi	-	vazifei icraiye	1
zaman aşımı	-	müruru zaman	1

II.III. Edat/Harf-i Cer

Anayasa'da Türkçe ekler ya da Türkçe zarflar tercih edilirken Teşkilatı Esasiye'de yer alan karşılıklarında Ar. bi, bilâ ve lâ edatlarının/harf-i cerlerinin tercih edildiğini görmekteyiz:

Anayasa 1945	YTK S	Teşkilatı Esasiye 1952	YTKS
ayrksız	-	bilaistisna	7
en az	-	lâakal	1
kayıtsız şartsız	21	bilâkaydüşart	3
(özürsüz ve izinsiz)	-	bilâmezuniyet ve mazeret	-
özürsüz	1		
izinsiz	5		
bütün	2682	bilcümle	10
bütün	2682	bilumum	21

Tablodaki *kayıtsız ve şartsız* döneminde *bilâkaydüşartı* artık açıkça yazı dilinden düşürmüştür görünmektedir. *En az* sözcük grubunun YTKS'de bulunmayışı sözlük hazırlama tekniğinden kaynaklanmaktadır, nitekim *lâakal* de yalnızca 1 kez görülmüştür; ancak, *ayrksız* kelimesinin yazı dilinde hiç kabul görmediği ve yeni oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim *ayrksız* Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü'nde de (Bayar, 2006) mevcut değildir. *Bilaistisna* dönemin yazı dilinde varlığını muhafaza etmektedir. *Bilumum* ve *bilcümle bütün* karşısında oldukça zayıflamış görünmektedir.

II.IV. Bağlaç

Anayasa’da tek kelimeyle ifade edilebilen bazı kavramlar Teşkilatı Esasiye Kanunu’nda atıf terkihiyle karşılanmıştır. YTKS’nin sözlük hazırlama ilkeleri gereğince eğer dönemin yazı dilinde varsa bu bağlaç aracılığıyla kurulmuş kelime grupları sözlükte yer almaktadır. Nitekim *neşvünema* (Ölker, 2011, s. 289) sözlükte kendisine yer bulmuştur. Bu açıdan da dönemin yazı diline Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun uymadığı görülmektedir.

Anayasa 1945	YTKS	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	YTKS
komuta	23	emrükumanda	-
çalışma	492	sayüamel	-

III. YTKS’de Tespiti Yapılmış Kelimeler/Kelime Grupları

Her iki kanunda da karşılıklı kelimelerin, terimlerin zaman zaman YTKS’de tespiti hiç mümkün olmamıştır. Bu durum sözlük hazırlama ilkelerinden kaynaklanmış olsa da bir kelimenin ya da terimin döneminin yazı dilinde kabul görmemiş veya yaygınlaşmamış olmasıyla da bağlantılıdır.

III.I. Aşağıdaki tabloda Anayasa’da bulunmasına rağmen YTKS’de tespit edilememiş kelime/kelime gruplarının Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki karşılıklarının YTKS’de yüksek sıklıkla tespit edildiğini görmekteyiz. Anlaşıyor ki Anayasa’da yer alan bu kelime/kelime grupları henüz dönemin yazı dilinde yaygınlaşmamış, onların yerine eski şekilleri yazı dilinde kabul görmeye devam etmiştir.

Anayasa 1945	YTKS	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	YTKS
açığa vurmak	-	izhar	29
ad çekme	-	kura	39
ara verme	-	tatil	84
ayrıcalık	-	imtiyaz	67
başkala-	-	tağyir	1
baş vurma	-	müracaat	204
çağrısız	-	davetsiz	3
dünyaya gelmek	-	doğmak	406
geçerlik	-	hüküm	570
geri vermek	-	iade etmek	44
gözetim	-	nezaret	93
haber vermek	-	ihbar	28
hak ediş	-	istihkak	11
hüküm giymek	-	mahkum olmak	36
meydana gelmek	-	terekküp etmek	18
meydana getirmek	-	teşkil etmek	568
mutluluk	-	saadet	184
ondalık	-	aşar	3
ödeniş	-	tediye	44
pay verme	-	iştirak	114
sorgulanmak	-	isticvab	4
üstüne almak	-	deruhte etmek	15
yasalı	-	meşru	34
yerine getirmek	-	infaz	6
yetkili makam	-	mercii	25
zor alım	-	müsadere	4

Görülüyor ki pek çok yeni kelime; *ad çekme, ayrıcalık, çağrısız, gözetim, mutluluk, ondalık, ödeniş, sorgulanmak, yasalı, zor alım* vb. henüz yazı dilinde yaygınlaşmamış, kendisine yer bulamamıştır. Bu doğrultuda döneminde eski karşılıkların yazı dilinde yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

III.II. Alttaki tabloda ise Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda bulunup YTKS'de tespit edilememiş; ancak, Anayasa'daki karşılıklarının YTKS'de tespit edilmiş kelime/kelime gruplarını görmekteyiz.

Anayasa 1945	YTKS	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	YTKS
Anayasa	98	Teşkilatı Esasiye	-
aykırı olmak	17	münafi olmak	-
ayrılmak	626	tefrik olunmak	-
bağlı	292	menut	-
Bakanlar Kurulu	26	İcra Vekilleri Heyeti	-
başkan vekili	15	reis vekili	-
başkan vekilliği	2	reis vekilliği	-
başkent	31	makarr	-
belirgin	3	mütemeyyiz	-
bütçe	213	muvazenei umumiyei maliye	-
bütçe	213	muvazenei umumiyeye	-
çıkarmak	673	ısdar etmek	-
dilekçe	30	müstedî	-
göstermek	1460	irae	-
imzalanmak	56	imza olunmak	-
kısaltmak	6	tenkis etmek	-
kısıtlı	1	mahcur	-
korumak	394	vikaye etmek	-
kullanılmak	423	istimal olunmak	-
kurulmak	455	teşkil olunmak	-
malûllük	2	maluliyet	-
Sayıştay	3	Divanı Muhasebat	-
seçilmek	180	intihap olunmak	-
sunmak	67	arzolunmak	-
uygulanmak	27	tatbik olunmak	-
verilmek	1132	tevdî olunmak	-
yıllık	147	senevi	-

Yukarıdaki tablodan anlaşılan o ki bazı yeni kelimeler yazı dilinde hızlı bir kabule uğramış, eski karşılıklarını unutturmuştur. Bunlar arasında *Anayasa, aykırı, bakan, başkan, başkent, belirgin, dilekçe, kısıtlı, Sayıştay, uygulanmak, yıllık*, Cumhuriyet sonrasında dil devrimi ile ortaya konan kelimeler (Bayar, 2006) olduğu için de, dikkati çekmektedir.

III.III. Alttaki tabloda Anayasa ve Teşkilatı Esasiye Kanunu'ndaki karşılıklı kelimelerin YTKS'de tespiti yapılmış olanları gösterilmektedir.

Tabloya göre Anayasa'daki *açık* (aleni), *almak* (deruhte etmek), *andlaşma* (muahede), *ara* (meyan), *aykırı* (mugayir), *aykırılık* (mugayeret), *aylık* (maaş), *bağlılık* (sadakât), *bağlı* (tâbi, merbut), *bağlı olmak* (tâbi olmak), *bakan* (vekil), *bakanlık* (vekalet), *bakmak* (rüyet), *barış* (sulh), *basın* (matbuat), *baş* (iptida), *başbakan* (başvekil), *başka* (diğer, sair), *başkan* (reis), *başkanlık etmek* (riyaset etmek), *belirmek* (tecelli etmek), *belirtmek* (tespit), *bildirmek* (haberdar etmek), *bilgi* (ilim), *birleşmek* (ictima etmek), *birlikte* (müştereken), *bozmak* (fesih), *bölge* (mıntaka), *bölüm* (fasıl), *bu* (mezkûr), *bucak* (nahiye), *bütçe* (muvazene), *bütün* (umum), *Cumhurbaşkanı* (Reisicumhur), *çağırma* (davet etmek), *çalışma* (faaliyet), *çıkma* (sâdır olmak), *çıkarmak* (tedvin

etmek), *değişiklik* (tadil), *değiştirmek* (tahvil, tebdil), *denmek* (ıtlak olunmak), *dış* (hariç), *dolaşma* (devir), *durum* (vaziyet), *düşünce* (mütalaa), *düşünme* (tefekür), *düşmek* (zail olmak, sakıt olmak), *düşürmek* (sukut), *düzenlemek* (tanzim etmek), *eksik* (noksan), *engel olmak* (mümanaat etmek), *eski* (sâbık), *eşit* (müsavi), *geciktirmek* (tehir), *gene* (keza), *gereğince* (mucibince), *göre* (tevfikan, mucibince), *görev* (vezâif), *görüşme* (müzakerat), *grup* (zümre), *güvenlik* (asayiş), *haberleşme* (muhaberat), *hafifletmek* (tahfif etmek, tahfif), *hazırlanma* (ihzar), *hazırlanmak* (ihzar), *hemen* (derhal), *hırsızlık* (sirkat), *hüküm* (şerait), *iç* (dahil, esna), *il* (vilayet), *ilçe* (kaza), *ilgili* (müteallık, ait olmak), *inanç* (emniyet), *istemek* (talep etmek, ihtiyar etmek), *iş* (keyfiyet), *kaldırmak* (ıskat etmek), *kaldırılmak* (mülga), *kalkmak* (zail olmak), *kalkışma* (teşebbüsât), *karşı* (aleyh), *karşılık* (bedel), *Kasım* (Teşrinisani), *katılmak* (iltihak etmek), *kendi* (bizzat, şahıs), *kimse* (zat), *kişi* (zat, fert, şahıs), *korumak* (müdafaa), *kullanmak* (istimal etmek, istimal), *kurulmak* (müesses, teşekkül etmek), *kurul* (heyet), *milletvekili* (mebus), *okul* (mektep), *olmak* (zuhur, vuku), *oturmak* (ikamet etmek), *ödeme* (tediyat), *ödenek* (muhasasat), *ödev* (mükellefiyet), *öğretim* (tedrisat), *ölmek* (vefat etmek), *ölüm* (vefat), *ön* (huzur), *önlemek* (men etmek), *öteki* (sair), *parasız* (meccani), *reislik* (riyaset), *sahip* (haiz), *savcılık* (müddeiumumilik), *saymak* (riayet etmek), *sayılmak* (addolunmak), *seçmek* (intihap etmek), *seçim* (intihap), *sıra* (esna), *son* (hitam), *sorgu yargıcı* (müstantik), *söylemek* (irat), *söz* (kelam), *sözleşme* (mukavele), *suç* (cürüm, töhmet), *sunmak* (takdim etmek), *tamamlamak* (ikmal), *tasarı* (layiha), *tek başına* (münferiden), *teklif* (inha), *toplanmak* (temerküz etmek, içtima etmek), *toplanma* (içtima), *toprak* (arazi), *tutulmak* (tevkif), *türlü* (nevi), *uymak* (riayet), *uzatmak* (tezyit etmek), *üye* (aza), *varmak* (vusul), *vekillik* (niyabet), *verilmek* (sâdır olmak), *verilme* (takdim), *yabancı* (ecnebi), *yapmak* (icra etmek, ifa etmek), *yapılmak* (icra olunmak), *yargıç* (hakim), *yasak* (memnu), *yayılmak* (neşrolunmak), *yaymak* (neşir), *yazılı* (münderiç), *yenilenme* (tecdid), *yetkili* (salahiyettar), *yeni* (lâhik), *yükletilmek* (tahmil olunmak), *yükselme* (terfi), *yönelmek* (teveccüh etmek), *yürümek* (cereyan etmek) kelimeleri/kelime grupları YTKS’de Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki karşılıklarına göre daha fazla sıklıkta dönemin yazı dilinde tespit edilmiştir. Ayrıca Anayasa’daki 150 kelime/kelime grubunun YKTS’de daha fazla sıklıkta yer aldığı görülmektedir.

Yine tabloya göre Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki geçen *akid* (bağıt), *amme* (kamu), *arz* (sunma), *azalık* (üyelik), *Başkumandanlık* (Başkomutanlık), *beyanat* (demeç), *cemiyet* (dernek), *daire* (çevre, çerçeve), *devam etmek* (sürmek), *devre* (dönem), *dolayısıyla* (gereğince), *ehliyet* (yeterlik), *emniyet* (inanç), *evsaf* (nitelik), *evvel* (önce), *fevkalade* (olağanüstü), *filî* (eylemli), *gaye* (amaç), *hakiki* (gerçek), *hâkimiyet* (egemenlik), *heyet* (kurul), *hudut* (sınır), *hususî* (özel), *hükmi şahsiyet* (tüzel kişilik), *icra* (yürütme), *idam* (ölüm cezası), *idare etmek* (yürütmek), *ihtilaf* (uyuşmazlık), *ih-tisas* (uzmanlık), *iktisadi* (ekonomi), *inkılâpçı* (devrimci), *istimlak* (kamulaştırma), *istifa* (çekilme), *istizah* (gensoru), *isyan* (ayaklanma), *iştirak etmek* (katılmak), *itibariyle* (bakımından), *itimat* (güven), *kat’i* (kesin), *kudret* (erk), *lüzum* (gerekli), *mahremiyet* (gizlilik), *mali* (akçalı), *mali yıl* (bütçe yılı) *masuniyet* (dokunulmazlık), *mazur* (özürlü), *memuriyet* (memurluk), *menfaat* (fayda), *mesul* (sorumlu), *mesuliyet* (sorum), *mezun* (izinli), *miktar* (tutar), *muayene* (yoklanmak), *muayyen* (belli), *muhakeme* (görülme, yargılama, yargılanmak), *muhalif* (aykırı), *murakabe* (denetlemek, denetleme), *müddet* (süre), *mükellef* (görevli), *mülhak* (katma), *mümessil* (temsilci), *münasebet* (ilişik), *müstakil* (bağımsız), *müştereken* (birlikte), *netice* (sonuç), *neşir* (yayım, yaymak), *nizamname* (tüzük), *rey* (oy), *sahtekârlık* (sahtecilik), *salâhiyet* (yetki), *sene* (yıl), *seyahat* (yolculuk), *sevk* (yollanma), *siyaset* (politika), *sual* (soru), *suret* (türlü), *şahsi* (özlük), *şartname* (şartlaşma), *şirket* (ortaklık), *Şurayı*

Devlet (Danıştay), *taahhüd* (yüklenme), *tahkikat* (soruşturma), *tahsisat* (ödenek), *takip etmek* (gütmek), *talep* (isteme), *talik* (durdurulma), *tasdik* (onamak, onama, onanmak), *tecil* (ertelemek), *tecrübe* (görgü), *tefsir* (yorumlamak), *teftiş* (denetleme), *tekrar* (yeniden), *terakki* (ilerleme), *teşkilat* (kuruluş), *teşri* (yasama), *tetkik* (inceleme, incelemek), *umumi* (genel, kamu), *vazife* (görev), *yine* (gene), *zaman* (sıra) kelimeleri/kelime grupları YTKS’de Anayasa’daki karşılıklarına göre daha fazla sıklıkta dönemin yazı dilinde tespit edilmiştir. Yine Teşkilatı Esasiye Kanunu’ndaki 100 kelime/kelime grubunun YTKS’de daha fazla sıklıkta yer aldığı görülmektedir.

Bunların dışında *çözmek ~ hal, dolanlı ~ hileli, imzalamak ~ imza etmek, yargılamak ~ muhakeme etmek* kelimeleri/kelime grupları da denk oranda YTKS’de tespit edilmiştir. Bu durum bize eskisi kadar yeni kelimelerin/kelime gruplarının da kabul gördüğünü anlatmaktadır.

Anayasa 1945	YTKS	Teşkilatı Esasiye Kanunu 1952	YTKS
açık	386	aleni	5
akçalı	1	malî	91
almak	2941	deruhde etmek	15
amaç	55	gaye	246
andlaşma	96	muahede	49
ara	2670	meyan	17
ayaklanma	11	isyan	74
aykırı	88	mugayir	6
aykırı	88	muhalif	91
aykırılık	13	mugayeret	2
aylık	99	maaş	66
üyelik	11	azalık	21
bağımsız	34	müstakil	86
bağıt	3	akid	175
bağlılık	55	sadakât	34
bağlı	292	tabi	157
bağlı	292	merbut	3
bağlı olmak	66	tâbi olmak	44
Bakan	597	Vekil	148
Bakan	597	İcra Vekili	4
Bakanlık	579	Vekalet	50
bakımından	124	itibariyle	251
bakmak	1165	rüyet	1
barış	138	sulh	131
basın	141	matbuat	63
baş	92	iptida	20
Başbakan	178	Başvekil	22
başka	1599	diğer	1381
başka	1599	sair	35
başkan	357	reis	151
başkanlık etmek	11	riyaset etmek	3
Başkomutanlık	2	Başkumandanlık	9
belirmek	117	tecelli etmek	14
belirtmek	278	tesbit	86
belli	128	muayyen	204
bildirmek	517	haberdar etmek	21
bilgi	453	ilim	259
birleşmek	157	ictimia etmek	6
birlikte	5	müştereken	16
bozmak	108	fesih	33
bölge	604	mıntaka	5
bölüm	121	fasıl	48

bu	22798		mezkûr	54
bucak	122		nahiye	34
bütçe	213		muvazene	73
bütçe yılı	2		malî yıl	8
bütün	2682		umum	30
Cumhurbaşkanı	95		Reisicumhur	6
çağırarak	131		davet etmek	118
çalışma	492		faaliyet	390
çekilme	37		istifa	42
çerçeve	84		daire	358
çevre	213		daire	358
çıkarmak	1859		sâdır olmak	2
çıkarmak	673		tedvin etmek	3
çözmek	35		hal	34
Danıştay	4		Şurayı Devlet	6
değişiklik	190		tadil	59
değiştirmek	179		tahvil	37
değiştirmek	179		tebdil	5
demeç	92		beyanat	122
denmek	318		ıtlak olunmak	2
denetlemek	9		murakabe etmek	5
denetleme	2		murakabe	49
denetlemek	9		murakabe	49
denetleme	2		teftiş	47
dernek	79		cemiyet	493
devrimci	4		inkılâpçı	6
dış	396		hariç	181
dokunulmazlık	2		masuniyet	14
dolanlı	1		hileli	2
dolaşma	22		devir	16
dönem	50		devre	317
durdurulma	4		talik	9
durum	755		vaziyet	578
düşünce	440		mütalâa	145
düşünme	48		tefekür	12
düşmek	719		zail olmak	3
düşmek	719		sakit olmak	7
düşürmek	80		sukut	6
düzenlemek	37		tanzim etmek	1
egemenlik	30		hâkimiyet	115
ekonomi	153		iktisadi	288
eksik	123		noksan	47
engel olmak	36		mümanaat etmek	1
erk	6		kudret	222
eski	1095		sâbık	17
ertelemek	1		tecil	6
eşit	90		müsavi	46
eylemler	1		fiilî	36
geciktirmek	10		tehir	8
gene	400		keza	45
gene	400		yine	766
genel	329		umumi	354
gensoru	6		istizah	10
gerçek	112		hakiki	204
gereğince	66		dolayısıyla	301
gereğince	66		mucibince	54
gerekli	101		lüzum	362
gizlilik	3		mahremiyet	12
göre	1944		tevfikan	13

göre	1944		mucibince	54
görev	73		vezaif	2
görev	73		vazife	679
görevli	3		mükellef	89
görgü	15		tecrübe	221
görülme	24		muhakeme	61
görüşme	137		müzakerât	3
gösterilmek	239		muayyen	204
grup	337		zümre	95
güven	38		itimat	64
güvenlik	77		asayiş	40
gütmek	58		takip etmek	339
haberleşme	11		muhaberat	9
hafifletmek	14		tahfif etmek	1
hafifletmek	14		tahfif	4
hazırlanma	45		ihzar	7
hazırlanmak	333		ihzar	7
hemen	541		derhal	350
hırsızlık	22		sirkat	1
hüküm	570		şerait	16
iç	2982		dâhil	264
iç	2982		esna	79
il	406		vilayet	216
ilçe	315		kaza	216
ilgili	180		müteallık	31
ilgili	180		ait olmak	107
ilişik	8		münasebet	386
imzalamak	34		imza etmek	35
inanç	31		emniyet	258
inceleme	99		tetkik	264
incelemek	178		tetkik	264
ilerleme	60		terakki	62
istemek	2424		talep etmek	32
istemek	2424		ihhtiyar etmek	10
isteme	29		talep	156
iş	2667		keyfiyet	92
izinli	7		mezun	64
kaldırmak	238		ıskat etmek	1
kaldırılmak	146		mülga	1
kalkmak	409		zail olmak	3
kalkışma	6		teşebbüsât	1
kamu	30		amme	41
kamu	30		umumi	354
fayda	168		menfaat	275
kamulaştırma	2		istimlak	10
karşı	1683		aleyh	183
karşılık	185		bedel	150
Kasım	77		Teşrinisani	1
katılmak	168		iltihak etmek	20
katılmak	168		iştirak etmek	227
katma	3		mülhak	5
kendi	3653		bizzat	107
kendi	3653		şahıs	246
kesin	118		kat'i	153
kimse	326		zat	186
kişi	316		zat	186
kişi	316		fert	192
kişi	316		şahıs	246
korumak	394		müdafaa	140

kullan-	402		istimal etmek	9
kullanmak	402		istimal	14
kurulmak	455		müesses	6
kurulmak	455		teşekkül etmek	80
kurul	165		heyet	501
kuruluş	80		teşkilât	434
memurluk	32		memuriyet	46
milletvekili	319		mebus	60
nitelik	12		evsaf	47
okul	530		mektep	304
olmak	20515		zuhur	27
olmak	20515		vuku	161
olağanüstü	24		fevkalade	112
onama	4		tasdik	39
onamak	3		tasdik	39
onanmak	13		tasdik	39
ortaklık	14		şirket	198
oturmak	640		ikamet etmek	14
oy	68		rey	98
ödeme	25		tediyat	2
ödenek	25		tahsisat	50
ödenek	25		muhassasat	1
ödev	82		mükellefiyet	52
öğretim	93		tedrisat	20
ölmek	579		vefat etmek	68
ölüm	430		vefat	46
ölüm cezası	5		idam	38
ön	960		huzur	179
önce	548		evvel	825
önlemek	97		men etmek	41
öteki	189		sair	35
özel	157		hususî	328
özlük	2		şahsî	111
özürlü	2		mazur	21
parasız	38		meccanî	2
politika	110		siyaset	258
reislik	28		riyaset	10
sahip	595		haiz	84
sahtecilik	7		sahtekârlik	13
savcılık	51		müddeiumilik	2
saymak	270		riayet etmek	51
sayılmak	232		addolunmak	12
seçmek	128		intihap etmek	22
seçim	506		intihap	30
sınır	156		hudut	221
sıra	812		esna	79
sıra	812		zaman	2877
son	1481		hitam	10
sonuç	110		netice	840
sorgu yargıcı	3		müstantik	1
soru	117		sual	222
sorum	30		mesuliyet	106
sorumlu	21		mesul	58
soruşturma	18		tahkikat	155
söylemek	1846		irat	24
söz	1215		kelam	21
sözleşme	101		mukavele	72
suç	155		cürüm	21
suç	155		töhmüt	5

sunmak	67		takdim etmek	46
sunma	6		arz	38
süre	42		müddet	627
sürmek	462		devam etmek	839
şartlaşma	15		şartname	92
tamamlamak	87		ikmal	23
tasarı	212		layiha	33
tek başlarına (tek başına)	41		münferiden	1
teklif	315		inha	4
temsilci	84		mümessil	92
toplanmak	458		temerküz etmek	4
toplanmak	458		içtima etmek	6
toplanma	63		içtima	26
toplantı	563		içtima	26
toprak	705		arazi	206
tutar	28		miktar	586
tutulmak	204		tevkif	27
türlü	418		suret	1241
türlü	418		nevi	1
tüzel kişilik	3		hükmi şahsiyet	14
tüzük	44		nizamname	109
uymak	173		riayet	16
uyuşmazlık	4		ihtilâf	96
uzatmak	158		tezyit etmek	2
uzmanlık	9		ihtisas	81
üye	202		aza	152
varmak	355		vusul	4
vekillik	6		niyabet	1
verilmek	1132		sâdır olmak	2
verilme	144		takdim	7
yabancı	373		ecnebi	119
yapmak	3257		icra etmek	52
yapmak	3257		ifa etmek	61
yapılmak	2254		icra olunmak	8
yargılamak	5		muhakeme etmek	6
yargıç	31		hâkim	4
yargılama	18		muhakeme	61
yargılanmak	6		muhakeme	61
yasak	38		memnu	12
yasama	1		teşri	27
yayılmak	151		neşrolunmak	9
yayım	17		neşir	32
yaymak	60		neşir	32
yazılı	207		münderiç	10
yeniden	280		tekrar	433
yenilenme	13		tecdid	3
yeterlik	2		ehliyet	42
yetki	85		salâhiyet	129
yetkili	57		salahiyettar	7
yeni	1504		lâhik	2
yıl	1135		sene	1167
yoklanmak	1		muayene	80
yolculuk	61		seyahat	161
yollanma	4		sevk	78
yorumlamak	11		tefsir	50
yüklenme	8		taahhüd	53
yükletilmek	10		tahmil olunmak	7
yükselme	57		terfi	24

yönelmek	16		teveccüh etmek	4
yürümek	378		cereyan etmek	136
yürütmek	44		idare etmek	239
yürütme	18		icra	114

Sonuç

1924 Teşkilatı Esasiye'si 1945 yılında dili sadeleştirilerek Anayasa adını almıştır. Bu değişiklik aynı zamanda bir dil içi aktarım/çeviridir. Demokrat Parti döneminde ise yani 1952 yılında 1924 Teşkilatı Esasiye'si tekrar yürürlüğe alınır. Bu çalışmada her iki kanunun da söz varlığı, özellikle sıklık oranları açısından bir incelemeye tabi tutulmuştur. Böylece hangisinin söz varlığı döneminin yazı dilinde ne derecede yerleşmiştir sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmıştır.

Türkçe +lAr ekini taşıyan bir kelime Türk sözlükçülüğü açısından madde başı olamaz; ancak, Arapça ya da Farsça çokluk ifade eden kelimeler madde başı olabilmektedir. Yalnız Türk dilinde 1911 yılında bu Arapça ve Farsça çokluk ifadelerinin yazı dilinde artık kullanılmaması gerektiği açıkça beyan edilmiştir. Nitekim *ceraim, emraz, icabat, içtimaat, imtiyazat, kavanin, mahakim, memurin, mukarrerat, mukavelat, nizamat, ukud, tekalif, vilayat* YTKS'de kendine hiç yer bulamamıştır. Dolayısıyla bu açıdan dil devrimi epeyce başarı göstermiştir. Aynı durum bağlaçlar, edatlar ve Arapça/Farsça tamlamalar için de geçerlidir.

Ad çekme, ayrıcalık, çağrısız, gözetim, mutluluk, ondalık, ödeniş, sorgulanmak, yasalı, zor alım vb yeni kelimelerin döneminde kabul görmediği de anlaşılmaktadır; ancak kabul gören kelimeler; sıklıklarına göre kıyaslandığında Teşkilatı Esasiye Kanunu'ndaki 100 kelime/kelime grubunun Anayasa'daki karşılıklarına nazaran YTKS'de daha fazla sıklıkta yer aldığı; buna karşılık Anayasa'daki 150 kelime/kelime grubunun ise Teşkilatı Esasiye Kanunu'ndaki karşılıklarına nazaran YTKS'de daha fazla sıklıkta yer aldığı tespit edilmiştir. Bu noktada 1930'lardan itibaren başlayan sadeleştirme/Türkçeleştirme sürecinin bahse konu dönemde henüz tamamlanmamış olduğu; ancak, bir geçiş sürecinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu politikanın yaklaşık yirmi yıllık süreçte yeter derecede bir başarı sağladığı görülmektedir.

Gerek konuşma gerekse yazı dilinde değişiklik yapmak, zamana yayılması gereken zor ve uzun bir süreçtir. Günümüzün teknolojisi elbette bunu çok daha kolay hâle getirmiştir; ancak, iletişimin hiç de kolay olmadığı, okuma-yazma oranının düşük seyrettiği dönemleri bugüne göre değerlendiremeyiz. Osmanlı Devleti, yüz yıl boyunca dilin sadeleşmesi için uğraşmış; ancak, istenen düzeye bir türlü gelememiştir; çünkü, ağır/ağdalı bir dille yazmayı öğrenmiş Tanzimat aydını için sade Türkçe ile bir yazı kaleme almak inanılmaz derecede zordur.

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun ve onun Türkçeleşmiş/sadeleştirilmiş/dil içi çevirisi olan Anayasa'nın karşılıklı maddelerinde yer alan kelime ve kelime gruplarının çokluk göstergeleri, bağlaçlar, edatlar, Arapça ve Farsça tamlamalar ve kelimelerin Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)'nden tespitiyle sıklık oranlarının karşılaştırılması ve değerlendirilmesi neticesinde dil devriminin büyük ölçüde başarılı olduğu, 1952'de yapılan değişikliğin tamamen siyasi çekişmelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Extended Abstract

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, or the Constitutional Law, came into force after being published in the Official Gazette dated 24 May 1924. The proposal here to replace the foreign words with their Turkish equivalents was submitted with the signatures of Izmir MP Prime Minister Şükrü

Saraçoğlu and 222 of his colleagues. It entered into force after it was published in the Official Gazette No. 5905 dated January 15, 1945. Although M. Fuad Köprülü, who has an important place in the history of Turkish literature, made counter-statements from time to time, he was also known for his inclination towards Turkification and simplification of the Turkish language. Having entered the parliament from CHP, or RPP (Republican People's Party) as a Kars deputy in 1935, Köprülü experienced serious tensions with his party during the "Farmers' Landing Law" and budget negotiations. On June 7, 1945, together with Celal Bayar, Adnan Menderes and Refik Koraltan, he submitted to his party the motion that went down in history as "memorandum of the four". The proposal briefly expressed the lack of democracy and the demand for a multi-party regime. CHP strongly rejected the proposal, and debates continued between Menderes, Köprülü and CHP through the press. Köprülü and Menderes were expelled from CHP on September 21, 1945 due to violent arguments and tensions. Köprülü, who was a member of the team that founded the Democratic Party, assumed the post of Minister of Foreign Affairs when his party came to power in the elections in 1950 and made a proposal to put the "Anayasa" (Constitution) into force again under the name of "Teşkilat-1 Esasiye Kanunu" (Constitutional Law) and in its old wording. "Anayasa" was renamed "Teşkilat-1 Esasiye Kanunu", approved by the Parliament on 24 December 1952 in its old language and came into force after being published in the Official Gazette on 31 December 1952. Is the repeal of the simplified version of the Anayasa upon the motion of M. Fuad Köprülü and the implementation of the Teşkilat-1 Esasiye Kanunu related to the failure of the language reform or is it just related to political conflicts? Our study aims to elucidate this point on a scientific ground. In this direction, the "Anayasa", which came into force in 1945, and "Teşkilatı Esasiye Kanunu", which came into force in 1952, were compared in terms of vocabulary and the differences between the two were identified. From the Word Frequency Dictionary of Written Turkish (between 1945 and 1950), the presence and frequency of use of the words in the Anayasa and Teşkilatı Esasiye Kanunu were determined. Thus, it was found - in the written language of the period- to what extent the words/word groups existing in both laws were accepted and widespread.

When the words that gained recognition are compared according to their frequencies, it is seen that the 100 words/word groups in Teşkilatı Esasiye Kanunu appear more frequently in the YTKS than their counterparts in Anayasa; On the other hand, it has been determined that the 150 words/word groups in Anayasa appear more frequently in the YTKS than their counterparts in Teşkilatı Esasiye Kanunu. At this point, it should be kept in mind that the simplification/Turkification process that began in the 1930s had not yet been completed in the said period. However, it appears that a transition process was underway, and in approximately twenty years this policy achieved sufficient success.

Making changes in both spoken and written language is a difficult and protracted process that must be spread over time. Today's technology has certainly made this much easier; however, the times when communication was not easy and the literacy rate was low cannot be compared with today. The Ottoman Empire made efforts to simplify the language for a hundred years, but it could not reach the desired level because it was incredibly difficult for a Tanzimat intellectual who had learned to write in a pompous style to write an article in plain Turkish.

As a result of the determination of the plurality indicators, conjunctions, prepositions, Arabic and Persian phrases and words and word groups in the corresponding articles of the Teşkilatı

Esasiye Kanunu and its intralingually translated version, i.e. Anayasa, from the Word Frequency Dictionary of Written Turkish (Between 1945-1950) and comparison and evaluation of their frequencies, it has been concluded that the language reform was largely successful, and the change made in 1952 was due entirely to political conflicts.

Kısaltmalar

YTKS: Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)

ÜTDK: Üçüncü Türk Dil Kurultayı, (24-31 Ağustos 1936): Tezler, Müzakere Zabıtları

Kaynakça

- Akyıldız, A. (1995). Tanzimat Döneminde Belgelerin Şekil, Dil ve Muhteva Yönünden Geçirdiği Bazı Değişiklikler (1839-1856). *Osmanlı Araştırmaları*, XV, s. 221-237. (Erişim: 01.08.2024)
<https://dergipark.org.tr/pub/oa/issue/10963/131096>
- Bayar, N. (2006). *Açıklamalı Yeni Kelimeler Sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Berkes, N. (2010). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. (Haz. Ahmet Kuyaş). Yapı Kredi Yayınları.
- Ölker, G. (2011). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*. Kömen Yayınları.
- Ölker, P. (2013). Ceride-i Havâdis ve Hakâyıku’l-Vekâyî Gazetelerinde Türk Dili İle İlgili İki Yazı. *Turkish Studies*, 8 (9), s. 2021-2033. doi:<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5131>
- Ölker, P. (2023). Cumhuriyet’in 100. Yılında Güçlü Türkçe. *Türk Dili*, CXXV, 862, s. 78-94. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölker, P. (2024). İdeolojik ve Sosyal Değişimlerin Dil Politikalarına Yansıması Bağlamında Anayasa’nın Teşkilat-ı Esasiye’ye Dönüşümü. *Selcuk 10th International Conference On Social Sciences, June 21-23, Konya*, s. 747-753.
- Resmi Gazete (15.01.1945 tarihli, 5905 sayılı). (Erişim: 01.05.2024)
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5905.pdf>
- Resmi Gazete (31.12.1952 tarihli, 8297 sayılı). (Erişim: 01.05.2024)
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8297.pdf>
- Tanin Gazetesi (11.01.1945 tarihli, 4454 sayılı). (Erişim: 02.05.2024)
https://www.gastearsivi.com/gazete/tanin_yeni/1945-01-11/1
- Uzman, N. (2017). Adnan Menderes ve M. Fuad Köprülü’nün Cumhuriyet Halk Partisi’nden İhraçları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36 (62), s. 205-228. (Erişim: 15.05.2024)
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tariharaştırmaları/issue/47739/602993>
- Komasyon (2024). *Üçüncü Türk Dil Kurultayı, (24-31 Ağustos 1936): Tezler, Müzakere Zabıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları
- Komasyon (t.y.). Mehmed Fuad Köprülü (1890-1966), *Atatürk Ansiklopedisi* (Erişim: 10.05.2024)
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmed-fuad-koprulu-1890-1966/>

Ömer Seyfettin (1911). Yeni Lisan. *Genç Kalemler*, 2 (1), 1-5 Erişim (20.05.2024) <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=13936>

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0